

masabb vidéki történetkutatóinknak hunyt el a mult május-hó 18-án, élete hetvenharmadik évében. Elhunyt tagtársunk történetírói munkássága főleg szeretett szűkebb hazájának, a Szepességnek multjára szorítkozott, de e téren számos kisebb-nagyobb monographiával, értekezéssel, közleménnyel szerzett érdemet magának, köztiszteletet nevének. Nevezetesebb munkái: *A XVI szepesi város az elzalogosítás alatt* (Szepesváralja, 1888); *Id. Buchholz György és kora* (Budapest, 1892); *Podolin város története* (Budapest, 1893); *Szepes vármegye történelmi irodalmának bibliographiája* (Lőcse, 1895); *Gradeci Stansih Horváth Gergely és családja* (Késmárk, 1896); *Ujabb adalékok Szepes megye történetéhez* (Budapest, 1905) stb. Közönyünk is több értékes dolgozatot hozott tőle korábbi évfolyamaiban. Később nagyobbára a *Szepes-megyei történelmi társulat* körében folytatta munkásságát, mely a megboldogult tudós férfiuban, a Szepesség nő fiában, egyik legérdemesebb tagját gyászolja. Mondjunk áldást emlékezetére!

ÉRTEKEZÉSEK

az 1905/906 évi iskolai Értésítőkbén.

(Folytatás.)

CZAPÁRY LÁSZLÓ: *Anyos és Virág hazafisága.* (Székesfehérvári kath. főgymn. Ért. 3—28. ll.) — Mindketten az egyetlen magyar eredetű pálos-rend tagjai s a székesfehérvári gymnasiumnak egy időben tanárai. Anyos 1782 októberében került Fehérvárra s itt két évet töltött, Virág tizenhat évig volt az intézet lelkes tanára s innen ment a vallásalapból nyert csekély nyugdíjával Pestre lakni. Czapárynak a székesfehérvári tartózkodásukat hirdető emléktábla leleplezési ünnepélyén tartott beszéde kedvező alkalom volt tehát e két érdemes és korukban elismert költő emlékének és irodalmi jelentőségének méltatására. A tanulságos emlékbeszéd irodalmi és költői működésöknek csak hazafias irányát tárgyalja, hogy így a hallgatóság is megérthesse korukra gyakorolt hatásuk okait.

SZÜCS ISTVÁN: *Csokonai és Toldy Ferencz.* (Debreczeni róm. kath. főgymn. Ért. 7—23. ll.) — Csokonai költészetének legkeményebb kritikusa! Kazinczy és Kölcsény voltak; kritikájok sokáig irányadó volt az ifjabb nemzedék előtt, mely így Csokonairól elfogultan ítélt. Toldy az első, ki az elítéleteken felülemelkedve tanulmányozza Csokonai költészetét; felfogása az, hogy az izlés még nem művészet, bár az izlés is szükséges, hogy a műnek hatása legyen; de van, a mi még inkább szükséges: a lángész teremtő ereje, mit izlés létre nem hozhat. Toldy igyekszik először összegyűjteni Csokonai összes iro-

dalmi alkotásait; kiadása azonban nem teljes, mert a gyűjteménybe csak azokat a költeményeket vette fel, melyeket abszolút becsűeknek tartott; a művek elrendezésében a történeti rendet követte, hogy az író fejlődésében és haladásában tüntethesse fel. A gyűjtemény kritikai kiadás, melynek alapján Toldy kijelölhette Csokonai helyét irodalmunkban. Szerző alkalmi felolvasása (Csokonai halála, Toldy születése százéves évfordulója alkalmából) érdemes munka.

ACSAY FERENCZ: *Rónay Jácint János élete.* (Győri sz. Benedek-rendi főgymn. Ért. 1—79. ll.) — Egyike a nagyérdemű rend azon tagjainak, kik működésökkel a rendre dicsőséget hoztak. Magán élete, politikai és társadalmi szereplése magán viseli a törhetetlen kötelesség-érzet és az elvhűség bélyegét, mely akkor, midőn a hazáról volt szó, megalkuvást nem ismert. Nem készült a politikai pályára; tanári hivatásának, az ifjuság hazafias szellemben való nevelésének élt, szabad idejét pedig főleg 1844 óta az irodalmi téren való munkálkodás foglalta el. A márcziusi események azonban őt is elragadták. »Még a legnyomorultabb ember sem akar megsemmisülni, — írja — annál kevésbé egy nemzet; a magyart épen nemzetiségéhez való ragaszkodása mentette meg eddig.« Ő, ki már eddig is annyit tett a nemzeti nyelvért, a nehéz órákban valóban mindenütt ott volt, hol lenni kellett. Szereplése oly jelentékeny volt, hogy a kormány 1849 tavaszán azzal bízta meg, hogy Győrött hivatalos népszónok legyen, a papságot szólítsa fel, hogy a népet általános felkelésre buzdítsák, a káptalant pedig eskesse meg az alkotmányra. Rónay egész lelkével híve volt a magyar köztársaságnak s ezt nyíltan hirdette is; természetes, hogy a katasztrófa után menekülnie kellett. Nehány hónapig bujdosott s a nádudvari gyógyszerésznél segédeskedett; mivel azonban magát biztonságban nem érezhette, barátai segítségével 1850 május 26-án külföldre menekült. Londonban telepszik meg s egy ideig hirlaptudósítással tartja fen magát, majd megtanulván az angol nyelvet, tanítóskodott s irodalmi téren működött. Acsay kiváló értékű dolgozata itt megszakad, folytatását — úgy látszik — a következő évi Értesítő hozza. Az életrajz tulajdonképen Rónay naplója alapján készült, de Acsay az adatokat kritikával használja. A napló egyes részeit ugyanis Rónay csak később írta meg emlékezet után, s így nem ritkák abban a tévedések, melyeket Acsay egyéb források után kiigazít. Becses része a dolgozatnak a bevezetés, mely Rónay írói munkásságának pontos jegyzékét adja s egyúttal közli nyolcz kötetből álló kiadatlan naplójának tartalmát is a fejezetek címei szerint.

NOSZKAY ÖDÖN: *A hűbérrendszer megalakulása.* (Érsekújvári közs. kath. főgymn. Ért. 3—25. ll.) — Aránytalanul nagy bevezetés után, melyben a római császárság bukásának okairól s Tacitus Germa-

niája alapján a germánok jelleméről és szokásairól, majd a germán törzsek és a római császárság küzdelmeiről szól, vázlatosan elmondja a hűbériség megalakulását s fejlődésének további korszakait. Megemlíti a nyugati ker. államokban előforduló hűbérrendszereket s végül azzal a kérdéssel foglalkozik, volt-e Magyarországon hűbérrendszer. A dolgozatnak tudományos értéke nincs, mert a mit szerző elmond, azt minden nagyobb történelmi kézikönyvben megtaláljuk. A tanuló ifjúság azonban az iskolában tanultakat a dolgozat alapján kiegészítheti.

MAHALCSIK TITUS: *Kik működtek közre a magyar nemzet megtérítésében s a ker. civilizáció terjesztésében?* (Szilágysomlyói r. kath. püspöki gymn. Ért. 3—39. ll.) — A dolgozat első része, mely a hit-térítés kérdésével foglalkozik, teljesen értéktelen. Volf György, Asbóth Oszkár, Melich János és Karácsonyi János kitűnő tanulmányairól szerző mit sem tud, pedig azok nélkül a kérdés tárgyalását illetőleg mozdulni sem lehet. Nem ismeri folyóiratunknak Szent István emlékezetének szentelt, alapos dolgozatokkal teli füzetét, valamint Karácsonyi János Szent Istvánját sem, s így dolgozatának második része, a benzések érdemeinek méltatása is elavult. A szent Benedek-rend monographiájának nagybecsű kötetei után, melyekben a szerzőtől felvetett kérdés a tudomány mai színvonalán van tárgyalva, ilyen dolgozatot nem szabad írni.

REZNER TIBOLD: *Pannonhalma.* (Soproni szent Benedek-rendi kath. főgymn. Ért. 3—34. ll.) — Szerző dolgozatát a soproni főgymnasium tanuló ifjúsága által rendezett pannonhalmi tanulmányi kirándulás emlékére írta, hogy az ott látottakat és hallottakat az ifjak emlékezetében felelevenítse. A dolgozat megismertet Pannonhalma alapításának történetével és a főapátság multjával, főtemplomával, felhíván figyelmünket építészeti sajátosságaira, műkincseire, az al-templomra s freskóira, végül bemutatja a könyvtár, levéltár és régiségtár értékesebb darabjait. Elismeréssel kell szólnunk a kifogástalan képmelléletekről is, melyeket szerző bőven mellékelte érdekesen és tanulságosan megírt dolgozatához.

MAILAND OSZKÁR: *Gróf Kuun Géza.* (Dévai áll. főreáliskola Ért. 3—34. ll.) — »Nem a hizelgő toll phrasisaival, de igenis a szeretet és igazság egyszerű vonásaival, úgy a miként azt a személyes érintkezés, munkásságának ismerete és életíróinak nyomán a legjobb akarattal« tehette, írta meg Mailand Kuun Géza emlékezetét okulásul és buzdításul az ifjúság számára. Gr. Kuun Géza volt az, ki Hunyad megye tudományos életének szálait csaknem egy emberöltőn át kezében tartotta és irányította, ki a most is virágzó Hunyad-megyei

Történelmi és Régészeti Társulat megalapítása óta a társulat kebelében kifejtett működésnek lelke volt, a ki buzdította, összetartotta a tudományért lelkesülők azon kis körét, kik azután tudományos működésökkel a megye multjának felderítésében úttörők voltak és a megye emlékei iránt a külföld érdeklődését is fel tudták kelteni. Mint emberbarát is méltó az utódok és elsősorban a tanuló ifjuság hálájára, mert sokat áldozott a megye tanügyének fejlesztésére, ösztöndíjakat alapított és mindenkor gyámolította a szegénysorsú érdemes tanulókat. Mint író, főleg Magyarország őskorával foglalkozott s a »fajunk eredetét fedő homályt igyekezett a tudás fényével megvilágítani« nagybecsű és mindenkor forrásmunkaként szolgáló műveivel. Minden tekintetben helyeselhetjük tehát, hogy Mailand vonzóan és melegen megírt megemlékezésében felelevenítette nagynevű tudosunk emlékezetét, s hogy mintegy befejezésül közli a vallásról, erényről, hazaszeretetről, tudományról, társadalomról stb. adott nézeteit, magvas gondolatait.

CSÁSZÁR MIHÁLY: *Rákóczi Rozsnyón.* (Rozsnyói kath. főgymn. Ért. 3—15. ll.) — II. Rákóczi Ferencz kétízben tartózkodott huzamosabb ideig Rozsnyó városában, mely a szabadságharcz kezdetétől fogva a mozgalomhoz csatlakozott, 1706 nov. 26-tól 1706 december 23-ig és 1707 januárius 16-tól februárius 5-ig. A dolgozat a kiadott emlékek alapján azokat az adatokat gyűjti össze, melyek a fejedelem rozsnyói tartózkodásával vannak összefüggésben; részletesen ismerteti többek között az 1706 december 13-ra és az 1707 januárius 16-ra összehívott kormányzótanács munkálkodását, melynek célja tudvalevőleg az volt, hogy a XIV. Lajossal (a dolgozatban kétszer is, kétségtelenül sajtóhibából, XVI. Lajos áll) forma szerint kötendő szerződést és ennek elengedhetetlen feltételét, a Habsburg-háztól való elszakadást megvitassa és az országgyűlésre előkészítse. Az előterjesztések megszövegezése az utóbbi alkalommal történt. Szó volt arról is, hogy az országgyűlés helye Rozsnyó lesz, de utóbb a tágas ónodi síkságot jelölték ki az országgyűlés színhelyéül. Rákóczi rozsnyói tartózkodásának a jövőre kiható eredménye az volt, hogy Rozsnyó ekkor vált magyar várossá, melynek felekezeti villongásait a fejedelem bölcsessége végkép elsimította. Az érdemes dolgozat megérdemli figyelmünket.

MÓCZÁR JÓZSEF: *Nagyszalonta, 1606—1906.* (Nagyszalontai közs. gymn. Ért. IV, 282. ll.) — A nagyterjedelmű munka Szalonta alapításának háromszázéves évfordulója alkalmából készült Móczár József szerkesztésében. A mű feloleli Szalonta multját és jelenét, részben levéltári kutatások, részben már kiadott forrásművek alapján, tartalma tehát változatos. Bocskay Istvánról, a város alapító-

járól Csorvássy István, a hajdukról s Szalonta vázlatos történetéről Móczár József, közigazgatásáról s a város nevezetességeiről Olti Mózes ír; az egyházi ügyeket Bőszörményi Lajos, a közoktatásügyet és a közműveltségi intézményeket Tatár Balázs, mezőgazdaságát Kornstein Hermann, iparát és kereskedelmét Rehák Pál, Szalonta népét Szabó Lajos, közegészségügyi és közjótékonyági intézményeit Kiss István, s végül Szalonta nagy fiait Móczár József ismertetik. Számos szöveg közé nyomtatott kép és két önálló melléklet teszi változatossá az értékes tartalmú monographiát, mely lelkesedéssel és szeretettel van megírva. A munka önállóan is megjelent.

LUKINICH IMRE.

Kérelem

a hazai levéltárak és kéziratgyűjtemények ismerőihöz.

A budapesti tudomány-egyetem hittud. karának megbízásából már egy év óta gyűjtöm a *Pázmány Péter által írt levelek* szövegeit, és ezen idő alatt átkutattam Budapest, Esztergom, Bécs, Róma levéltárait s más kevésbé fontos külföldi levéltárakat és átdolgoztam a kolozsvári levéltárak anyagát. Gyűjtésem eddigi eredménye 851 levélszöveg. A gyűjtés lezárása után a kar e leveleket, mint Pázmány összes műveinek befejező kötetét, kiadni kívánja.

Mivel minden gondosság mellett is figyelmemet könnyen elkerülhetik némely kevésbé szembetűnő lelőhelyek, ezért a nemes ügy érdekében bizalommal kérem e soraimmal mindazokat, kik valamely hazai levéltárban, könyvtárban, muzeumban vagy magán kéziratgyűjteményben (autograph-gyűjtemény) lappangó eredeti Pázmány-levelelről vagy ilyenek régi másolatáról, vagy valamely kevésbé ismert nyomtatványban közölt Pázmány-level szövegéről tudnak: szíveskedjenek ezt velem (Budapest, IV. Duna-utca 3.) mennél előbb közölni. Minden közlésért vagy útbaigazításért igen hálás leszek.

Budapest, 1908. ápr. 28.

DR. HANUY FERENCZ
egyetemi tanár.